

Összegző tanulmány

A Visszacsatolás az alapképzésbe című pilot program

koncepciója, megvalósítása és annak tapasztalatai

Bevezető

Az Educatio Kft- TÁMOP 3.1.1.-es programjának keretein belül megfogalmazódott az a gondolat, hogy az eddigi nagy volumenű és alapján sikeresen lezajlott közoktatási TÁMOP programok után fontos lenne annak eredményeit a felsőoktatásban is hasznosítani. Határozott szándékká vált a pedagógusképzésben részt vevő oktatók segítése és felkészítése a közoktatásban lezajlott folyamatok követésére és a felsőoktatásba való alkalmazás megkönnyítése. Az általános és középiskolákban elindult szemléleti és módszertani átalakulás után alap-kiindulóponttá vált, hogy a felsőoktatási intézményekben a pedagógusképzés reagáljon erre a kihívásra és úgy készítse fel a jelölteket, hogy azok az új kihívásoknak eleget tudjanak tenni. A mai pedagógusképzésnek többek között fel kell készítenie a jövőbeni pedagógusokat az változatos, tevékenykedtető tanulásszervezési módszerekre, a pedagógus-szerepben bekövetkezett szemléleti változásra és az ebből következő gyakorlati tennivalókra. Azokra a kérdésekre kell feltétlenül választ adnia, amelyek a mai iskolát érintik, azokat a probléma-megoldási stratégiákat kell megtanítani, amelyek ma az közoktatási intézményekben jelen vannak.

Másik fontos alapelv pedig az, hogy mivel a felsőoktatásban a pedagógusképzés az egyetlen olyan képzési forma, amelyben az intézmény szemlélete és az ott folyó pedagógiai munka, így a tanítás módszertana is *közvetlenül* mintaként szolgál a képzésben résztvevő hallgatók számára, ezért különösen fontos, hogy a képzés összhangban legyen azzal, amilyen szemléleti, tartalmi és módszertani követelményeket támaszt a diákok majdani saját gyakorlatával szemben. Amit a képzőintézmény nap, mint nap maga is végez, (pedagógiai munka) az lényegében megegyezik azzal, amire felkészít. Ez a különleges sajátosság az oka annak, amiért pedagógusképzésben a saját élmény kitüntetett jelentőséggel bír.

E gondolatok jegyében született meg a most bemutatni kívánt program koncepciója, tevékenységei és annak megvalósítása. Jelen tanulmány e program tapasztalatait és tanulságait foglalja össze.

Az átfogó koncepció

a TÁMOP „Pedagógiai és módszertani megújulás” című 3. PILLÉR, 4. rész „Visszacsatolás a nappali pedagógusképzésbe” című pilot program indoklása:

A pedagógusok szakmai megújulását, a közoktatásban alkalmazott szemléletet és módszereket elsősorban és gyökeresen a *pedagógusképzés módszertani megújításával* lehet befolyásolni. A pedagógusok képzésében nagyon fontos szerepet játszik az ún. „rejtett tanterv” vagyis az, hogy milyen szemlélettel és módszerekkel tanítják az oktatók a pedagógusjelölteket. A képzés szemlélete és a képzésben alkalmazott módszerek üzenete erősebb, mint a megtanítani kívánt tartalom, ezért, akkor és csak akkor jöhetnek létre valódi változások az iskolákban is, ha sikerül a pedagógusképzés módszertanát megújítani,. A jelenlegi, hazai pedagógusképzési gyakorlat módszertanában sok helyen a múltat idézi. A jelölteket az egyetemek és főiskolák többségében frontális előadásokkal és frontálisan tartott szemináriumokkal képzik. A legtöbb helyen a képzésben van esetmegbeszélő és/vagy személyiségfejlesztő csoport is. Ezek a foglalkozások azonban a jelültek attitűdjét formálják és ezért nem közvetlenül a tanításra készíteneek fel, nem adnak ahhoz módszertani útmutatást. Néhány képző intézményben természetesen találkozunk kivételekkel, de mégsem ez a jellemző.

Jelen programunknak az a célja, hogy a pedagógusképző intézmények *oktatói számára* olyan konkrét foglalkozásterveket fejlesszünk, amelyek segítik őket abban, hogy az egyetemi tanításuk során módszereik újak és változatosak legyenek. Ezért konkrét modulleírásokkal támogatják őket abban, hogy miképpen tudják a felsőoktatásban is a frontális előadást felváltani tevékenységközpontú, kooperatív tanulás és projekt módszerekkel. Ezek a módszerek, bár a pedagógus-továbbképző tréningeken és más szervezetfejlesztő vagy egyéb témájú képzéseken a felnőttképzésben már nagymértékben elterjedtek, a felsőoktatásban mégis *nagyon esetlegesen vannak csak jelen*.

A fejlesztés fontos eleme az elkészült foglalkozástervek gyakorlatban történő kipróbálása, valamint a tesztelés utáni korrekciója is.

A program végén jelen kiadványban valamint az Educatio honlapján a gyakorlatban kipróbált segédanyagok állnak rendelkezésre a pedagógusképzésben oktató kollégák számára.

Tevékenységek a programban

Az első szakaszban a témához kapcsolódó külföldi és hazai jó gyakorlatokat gyűjtöttünk. A következő fázisban kidolgoztuk a „Pedagóguskompetenciák fejlesztése” című oktatási programcsomagot. Ez a program 30 modulból áll, amelyek 2-5 órás foglalkozástervek és bár az egyes modulok összefüggnek, mégis alapvetően különállóan is használhatóak. A fókuszba a módszertani és a facilitátori kompetenciák (empátia, tolerancia, együttműködés, partneri viszony, árnyalt, differenciált visszajelzés, értékelés) fejlesztése került. A modulok szakszerű kipróbálásának érdekében kidolgoztunk, és megtartottunk a kipróbálásban önként résztvevő oktatóknak egy 60 órás felkészítő képzést is. Ezután következett a pilot program legfontosabb eleme, a kész „Pedagóguskompetenciák fejlesztése” című oktatási programcsomag kipróbálása különböző pedagógusképző intézményekben, saját terepen. A kipróbálás tapasztalatainak összegzése után vált lehetségessé a következő és egyben utolsó tevékenység, a programok korrekciója.

- 1. Jó gyakorlatok**
- 2. Az Oktatási programcsomag kidolgozása**
- 3. Oktatók képzése**
- 4. A modulok kipróbálása**
- 5. Korrekció**

1. Jó gyakorlatok

A kezdő szakaszban a már meglévő pedagóguskompetencia-fejlesztő (módszertani és facilitátori kompetenciák témakörében) jó gyakorlatok feltérképezése, gyűjtése kezdődött el. Mivel erre nagyon kevés idő állt rendelkezésre, egyáltalán nem mondhatjuk el, hogy gyűjtésünk felöleli az országban meglévő felsőoktatási jó gyakorlatokat. A következőkben ezekből is csak néhány megtalált kiadványt, új témát, illetve módszert kiragadva mutatunk be.

Külföld:

Két jelentős és népszerű külföldi irodalmat találtunk a témában, amelyek nagyon hasznosak és gyakorlatorientáltak. Mindkettő több kiadást is megélt. Az egyik a Gary D Fenstermacher, Jonas F. Soltis: „Felfogások a tanításról” (Approaches to Teaching) című könyve, (Teachers College Press, Columbia University, 2009. Ötödik kiadás) a másik pedig McKeachie „Tanítási ötletek, Stratégiák, kutatások és elmélet főiskolai és egyetemi tanároknak” (Teaching tips) című könyve (11. kiadás Wilbert J. McKeachie University of Michigan).

A „Felfogások a tanításról” című könyv a mai kor tanártípusait mutatja be és elemzi. A könyv célja, hogy az olvasót elgondolkoztassa a tanár szerepéről, a tanítás miértjeiről. A szerző meggyőződése, hogy a tanításról vallott nézetek nagymértékben meghatározzák a tanár megnyilvánulásait, attitűdjeit.. A három tanártípusról a következőket írja:

„A tanítás három megközelítése

Az első felfogás a tanárt a komplex osztálytermi folyamatok *menedzsere*ként látja, olyan emberként, akinek az a feladata, hogy a legjobb készségek, és technikák alkalmazásával a legmegfelelőbb eredményeket érje el. Kutatási eredményekre alapozott és jól kidolgozott tananyagok és módszerek képezik ennek a megközelítésnek az alapját. Felvértezik a tanárt technikákkal és a folyamatok megértésével annak érdekében, hogy hatékony tanulás történjen az órán. A következő, a *facilitátor* megközelítés nagy hangsúlyt helyez arra, amit a diákok hoznak magukkal az órára. Fontosnak tartja a diákok „előéletének” beépítését az óra menetébe. A *facilitátor*-tanár tipikusan empátikus ember, aki saját szerepét abban látja, hogy segítsen másoknak fejlődni, megismerni és megvalósítani önmagukat. A humanisztikus pszichológia és tanuláselmélet, és az egzisztencialista filozófia állnak e felfogás mögött.

A harmadik típus a *felszabadító*¹ (liberacionalista), amely szerint a tanár feladata a tanuló gondolkodásának felszabadítása, a tanuló megismerése és támogatása annak érdekében, hogy sokoldalúan művelt, jól képzett és morális lény váljon belőle.” (in.: Bevezető, Gary D Fenstermacher, Jonas F. Soltis: „Felfogások a tanításról” , Approaches to Teaching, (Teachers College Press, Columbia University, 2009.)

¹ Az amerikai felsőoktatásban pl. létezik az ún. Liberal Arts College, ami gyakorlatilag a középiskola meghosszabbítása, és a hangsúlyt a személyiség és a gondolkodási készségek fejlesztésére helyezi. A 'liberal' fogalom az angolszász környezetben amúgy is egy sokkal tágabb és összetettebb fogalom, mint nálunk. Ezért nehéz is visszaadni az igazi jelentését, aminek köze van a fejlesztéshez, felszabadításhoz, helyzetbehozáshoz (a ford. megjegyzése).

A könyv e típusok a hasonlóságait és különbségeit elemzi egy alapkeretbe fogva, amely valójában típusba sorolás öt szempontját jelenti. Ezek a szempontok a következők: módszer, a diákok ismerete, tartalmi tudás, célok, kapcsolat a tanár és diákok között. (rövidítve: MATCK). Gyakorlati példákon keresztül érzékelteti a különböző megoldási módokat és nagy hangsúlyt helyez az önreflexióra. Véleménye szerint bármilyen típusú tanár is valaki, ez a legfontosabb.

A másik nagyon hasznos kiadvány a *Tanítási tippek* (Teaching tips) címet viseli. Ez a könyv igazi alapkönyv minden egyetemi oktatói számára. A pályakezdő oktatót végigvezeti a felkészülés, a hallgatókkal való kapcsolat, a tanítási módszerek, a számonkérés lehetséges módszerein a, vizsgáztatás buktatóin át egészen a kollégákkal való viszonyig. Éppen ezért nemcsak kezdő oktatóknak, hanem mindenkinek ajánlott. Jellemzője, hogy nem csak pedagógusképzésben, hanem bármilyen egyetemen lehet használni. Ez a kiadvány alapelveiben nagyon hasonlít a mi programunk kiinduló tételeihez. Szerzője vallja, hogy ezt a szemléletet és gyakorlatot a felsőoktatásban is kell alkalmazni. Régóta oktat pszichológiát a michigani egyetemen. A könyvet saját tanítási tapasztalatainak felhasználásával írta.

A szerző alapelveit a könyvből vett idézetekkel mutatjuk be:

„A tanulás a fontos, nem a tanítás. A tanítás hatékonysága nem csak attól függ, hogy mit csinál a tanár, hanem sokkal inkább attól, hogy mit csinál a diák. A tanításnak legalább olyan fontos része az, hogy meghallgatjuk a másikat, mint hogy mi beszélünk. Fontos, hogy mind a tanár, mind a diák aktívan gondolkodjanak, de a legfontosabb az, hogy mi megy végbe a diák fejében. A diákok agya nem üres tábla. Elvárásaik, tapasztalataik, fogalmaik vannak, amelyek mind alakítják azt, hogy hogyan interpretálják a tanár által prezentált tudást. A tanár feladata az, hogy segítsen nekik, hogy a tananyagot úgy képezzék le mentálisan, hogy az a későbbi tanulás, gondolkodás és felhasználás alapja lehessen. „ (1. fejezet, in. McKeachie „Tanítási ötletek, Stratégiák, kutatások és elmélet főiskolai és egyetemi tanároknak” , 11. kiadás, Wilbert J. McKeachie University of Michigan).

„A diákok a legtöbb dolgot az órákon kívül tanulják. Ez a tény egyszerre lesújtó és felemelő egy kezdő tanár számára. Ez ugyanis azt jelenti, hogy egy diák oktatása nem attól lesz sikeres vagy sikertelen, hogy mit teszünk vagy mit nem teszünk az órán. Ugyanakkor ez a tény is arra hívja fel a figyelmünket, hogy jóval lényegesebb, hogy a diákok órán kívüli tanulását

stimuláljuk és irányítsuk, semmint hogy minél lenyűgözőbb előadásokra készüljünk fel.” (1. fejezet, in. McKeachie „Tanítási ötletek, Stratégiák, kutatások és elmélet főiskolai és egyetemi tanároknak”, 11. kiadás, Wilbert J. McKeachie University of Michigan).

„A hatékony tanításhoz nem elég, ha megvannak a szükséges készségeink. Ahhoz, hogy egy adott csoport aktuális igényeihez tudjon igazodni, a tanárnak ismernie kell azokat a tanulás- és tanításelméleti kérdéseket, amelyek segítségével kifejlesztheti a saját módszereit. Ezért a „tanítási ötleteket” a releváns kutatások és elméletek ismertetésével egészítettük ki. A tanítási készség nem olyan készség, amit egyszer megtanulunk, és ezután már csak folyamatosan ismételjük – pont attól lesz érdekes, hogy mindig van lehetőség a további fejlődésre. Ha reflektálunk az óráinkra, új meglátásaink támadnak és így mind a tanítással és tanulással kapcsolatos elgondolásaink, mind készségeink és stratégiáink tárháza folyamatosan fejlődik. “ (in.: Előszó, McKeachie „Tanítási ötletek, Stratégiák, kutatások és elmélet főiskolai és egyetemi tanároknak”, 11. kiadás, Wilbert J. McKeachie University of Michigan).

valamint:

“Az „*Tanítási ötletek*” a legelső kiadása óta a tanuló-központú tanítást állítja a középpontba (már az első kiadásban kiemeltém az aktív tanulás fontosságát). A második kiadásban hosszabban foglalkoztam a tanuló-központú tanítással és a tanár tanulást elősegítő szerepével. Nagy örömmel látom, hogy az utóbbi években már sokan írnak a tanár-központú oktatástól a tanuló-központú oktatás felé való elmozdulásról, illetve a tanári szerep megváltozásáról (az információ osztója helyett a tanulás segítője). Hogy a „Tanítási ötletek” hozzájárult-e ezen elmozduláshoz, nem tudom, de remélem, hogy a tanuló-központú kifejezés nem csak egy rövid életű divatszó lesz – mint az ötvenes években a „mestertanárok” (akik tanítását felvették és tévén keresztül számtalan diáknak lejátszották), vagy a hatvanas években a „programozott tanulás” (ami állítólag sokkal hatékonyabb), vagy a hetvenes években a „technikai forradalom”. Mindegyikről azt hitték, hogy az az igazi csodaszer (és valóban, mindegyiknek volt hasznos eleme is), de ideig-óráig tartó tündöklés után mindet elhalványította a következő divathullám. Az oktatásban sokkal inkább számít, hogy mi van a diák fejében, minthogy mit csinál a tanár – és ez még akkor is igaz lesz, ha a „tanuló-központú” kifejezés egyszer ugyanígy a süllyesztőbe kerül. Ez azonban nem azt jelenti, hogy a tanuló-központúság egy adott tanítási módszerrel egyenlő.” (in.: Előszó, McKeachie „Tanítási ötletek, Stratégiák, kutatások és elmélet főiskolai és egyetemi tanároknak”, 11. kiadás, Wilbert J. McKeachie University of Michigan).

Külön érdeme a kiadványnak, hogy az egyetemeken gyakran előforduló nagy létszámú csoportok tevékenykedtető tanulásához is ad stratégiákat, technikákat. Külön erről szólnak a következő fejezetek: „Nagy létszámú csoportok tanítása”, „Megbeszélések facilitálása”, és „Aktív tanulás”. Elméletét és konkrét javaslatait minden esetben kutatásokkal támasztja alá.

Mindkét könyv alapját képezte a fejlesztésnek.

A két kiadvány mellett a fejlesztő kollégák magyarországi jó gyakorlatai közül kettőt ragadtunk ki a témájuk fontossága és érdekessége miatt. Mindkét kolléga az ELTE TOFK oktatója.

1. Roma gyerekekre vonatkozó kompetencia fejlesztése a tanító- és óvóképzés programjaiban címmel, Kereszty Zsuzsa szakmai vezetésével: (ELTE TOFK, Neveléstudományi tanszék)

Tartalma:

- Az egy tanulócsoporthoz oktató elméleti tantárgyi programok átdolgozása, kiegészítése és alkalmazása nyolc féléven keresztül
- a az óvói- és tanítói alapképzés gyakorlati képzés nyolc félévre szóló programjának átdolgozása és alkalmazása; a gyakorlati képzés áthelyezése a gyakorló óvodából, iskolából roma többségű pesti körzetek, illetve vidéki települések intézményeibe, valamint az interkulturális nevelést folytató Hackney Iskolába
- a képző képzésének programja

A program eredményei:

- A képzés valamennyi pedagógiai és pszichológiai tantárgyában, a anyanyelv nevelés tantárgyai közül beszédművelésből, az írás-és olvasástanítás módszertanából, valamennyi társadalomismereti tantárgyban, vizuális és ének-zenei nevelésben valamint a testnevelés tantárgypedagógiájában erre vállalkozó oktatók megvizsgálták, milyen tartalmak építendőek a tantárgy tanításába;
- Létrejött a résztvevő hallgatók gyakorlati képzésének, és
- az őket az elméleti képzésben tanító és a gyakorlati képzésben fogadó pedagógusok képzésének programja.

2. Csalni csúnya dolog! (Dr. Szendrei Julianna, ELTE TOFK, Matematika tanszékvezető)

A tanárképzés, a tanárrá válás során valamennyien igen sok nevelési területen alakítjuk ki saját véleményünket az elvárt tanári viselkedésről: a jó tanár demokratikus, megértő, toleráns, igazságos stb.

Tudjuk-e azonban a hirtelen pedagógiai szituációkban saját viselkedéseinket elvárásainknak megfelelően alakítani? Megtaláljuk-e azokat a mondatokat, amelyekre vágyunk ahhoz, hogy magunkat saját mércénk szerint jó tanárnak nevezhessük. Ha mégsem ezek a mondatok kerülnek elő, akkor annak mi lehet az oka? Honnan is tolulnak ajkunkra az ilyenek:

„majd én megmutatom neked, hogyan kell viselkedni”;

„már megint nem csináltad meg a házi feladatot”;

„na ez aztán olyan könnyű feladat, hogy még te is meg tudod oldani”;

„biztos, hogy csaltál” stb. jellegű mondatok?

Talán tanulmányaink során túl sokat hallottuk ezeket tanárainktól? Ezek a mondatok „kimondatják magukat” még mielőtt megfogalmazni tudnánk azt a mondatot, amelyiket valóban kimondani szeretnénk? A megtalált jó gyakorlat egy kiragadott elem azokból a szemináriumi tevékenységekből, amelyek célja az, hogy spontán és tudatos pedagógiai reagálásunk összhangban legyen szakmai elképzeléseinkkel és elkötelezettségeinkkel. Tudatosan „kidobáljuk” pedagógiai eszköztárunkból azokat a mintákat, amelyeket nem szeretnénk követni, helyettük pedig megfelelő mintákat alkossunk.

Mindkét jó gyakorlat bővebb leírása, valamint az Oktatási programcsomag és fejlesztési koncepció az Educatio honlapján megtalálható.

2. Az Oktatási programcsomag kidolgozása

A „Pedagóguskompetenciák fejlesztése” című oktatási programcsomag témakörei

A modulok témaköreit egy, a közoktatásban a pedagógiai szemléletváltást és módszertani megújulást elősegítő, valamint felsőoktatási szakemberekből álló fejlesztő csapat állította össze. Azokra a fő irányokra koncentráltunk, amelyekben a pedagógusképzés számára a legégetőbb követni a közoktatásban bekövetkezett változásokat. Összesen hat témakört és azokon belül öt-öt altémát jelöltünk ki, és ennek megfelelően témakörönként öt modult írtunk. Így összesen 30 modult fejlesztettünk.

Témakörök és modulok

1. Értékelés

- Az értékelés pedagógiai szerepe
- A tanulók értékelésének fajtái
- A fejlesztő értékelés
- Tanárok értékelése
- Intézmény értékelése

2. Pedagógus-szerepek

- Osztályfőnöknek lenni
- Kapcsolat a szülőkkal
- Kapcsolat a kollégákkal
- Változó tanárszerepek
- Kapcsolat a diákokkal (a partneri viszony)

3. *Pályaszocializáció*

- Honnan jöttünk, kik vagyunk?
- Saját élmény feldolgozása
- Hallgatói szerepre való felkészülés
- A tanár, mint segítő
- Az intézményhez való kötődés

4. *Hatékony tanulásszervezési módszerek*

- A tanulást szervező tanár
- Kooperatív tanulás
- Projekt I.
- Projekt II.
- Differenciálás

5. *Gyermekmegismerés*

- A gyerek megismerése a hallgatók saját tapasztalatai és ismeretei alapján.
- A gyerek megismeréséhez használható módszerek, terepek, eszközök saját élményű feldolgozása.
- A lényegi kérdések tartalma, megvitatása.
- A tanítványokkal kapcsolatos ismereteket, tapasztalatokat, érzelmeket hogyan lehet „hasznosítani” a tanításban.
- A tanítványokkal kapcsolatos ismereteket, tapasztalatokat, érzelmeket hogyan lehet „hasznosítani” osztályfőnökként.

6. Társadalmi részvétel, közösségi projektek

- Bevezetés a tapasztalati tanulás és a közösségi szolgálat témakörébe – Kedvcsináló (mellékelve)
- Felkészülés a közösségi szolgálati/önkéntes projektre
- A közösségi szolgálati/önkéntes projekt megvalósítása 1-2
- Feldolgozó óra, értékelés

A témakörök kiválasztásának indoklása

A fenti témakörök a megváltozott *pedagógusszerepből* következnek és az elmúlt időszak főbb változásait szem előtt tartva fogalmazódtak meg. Az új szerephez hozzátartozik az *értékelés* funkciójának és lehetséges módszereinek ismerete, számbavétele és elemzése, valamint a változó pedagógusszerep egyes elemeinek áttekintése. A *Pályaszocializáció* témaköre azért került bele a csomagba, mert a diákok jelenlegi státuszának (pedagógusjelölt, hallgató) elemzése és a gyakorlatokon keresztül történő megélése, mint saját élmény, rendkívül fontos szempont volt. Ehhez tartozik a pedagógusszerep iránti elköteleződés, a saját életút és motiváció átgondolása és a jövőre vonatkozó szereptervek, amelyek órai közös feldolgozása mind-mind azt erősítik a diákokban, hogy az ő személyük – a velük éppen történő dolgok – fontosak az egyetemi oktató számára. Ezzel – azon túl, hogy a téma önmagában is rendkívül fontos – egyben modelláljuk is a személyközpontú megközelítést. A *hatékony tanulásszervezés módszerek* értelemszerűen, mint a legnagyobb változást hozó terület kerültek be az oktatási programcsomagba. A következő témakör a *gyermekmegismerés* elengedhetetlen feltétele a személyre szabott tanulásnak és a differenciálásnak. A *társadalmi részvétel, közösségi projektek témakör* moduljai pedig a diákok számára lehetőséget adnak arra, hogy a demokratikus rendszerekben megszokott részvételi demokráciát terepen, fiatalon – egyetemi keretek között – gyakorolhassák. A témakörök természetesen sokkal tágabbak, mint amit a bennük lévő résztémák lefednek, azonban területi és kapacitásbeli korlátok miatt súlyoznunk kellett a témakörök résztémáinak kiválasztásakor. Így csak azok a résztémák kerülhettek bele, amelyeket a megértés és feldolgozás szempontjából mindenképp szükségesnek ítéltünk, és amelyek elegendőek ahhoz, hogy a témakörökben még járatlan szakembereket orientálják.

A modulok jellemzői

A modulok felépítésénél arra törekedtünk, hogy un. Mester-modulokként funkcionáljanak. Ez azt jelenti, hogy a foglalkozástervek logikája, a tevékenységek és módszerek sorrendje más tartalommal is megtölthető, így lehetővé válik, hogy az oktatók a modult, mintegy sémaként használva más óráik módszertanát is megújítsák. A modul megadott modulsablon szerint készült, 15–20 oldalas foglalkozásterv. A modulleírás alkalmas arra, hogy a pedagógusképzésben oktató kolléga a hallgatók számára saját élményű egyetemi órát tud tartani. A saját élmény azt jelenti, hogy a hallgató oly módon tanul, amilyen tanítási módszerekre éppen tanítjuk. Kooperatív csoportokban tanul a kooperatív tanulásról, projektet készít, amikor a projekt sajátosságaival ismerkedik, egyszóval a képzés az oktatás során saját élményen keresztül mutatja meg azt, amire a pedagógusjelöltet meg szeretné tanítani. Emellett fontos annak a pedagógiai attitűdnek az átadása is, - a tevékenységek és módszerek jellegén keresztül, - amelynek legfőbb jellemzője a pedagógus facilitáló – segítő – szerepének gondolata és megvalósítása. Elengedhetetlen eleme a moduloknak a diákok tevékenykedtetése, bevonása a tanulási folyamatba és önálló, valamint kooperatív munkára és tanulásra szoktatása.

A modulleírás tartalmazza a tanórai tevékenységeket, azok célját – vagyis a kompetenciafejlesztés fókuszait, az azokhoz kapcsolódó módszerek részletes leírását, valamint a szükséges tanári és diákmelléleteket is.

A modulokban fontos elem a segédanyagok, szakirodalom pontos megjelölése. Minden modulleírás legalább jelzésszerűen utal az adott témakörhöz szükséges teljes anyagra, és tartalmazza annak indoklását is, hogy a szerző miért pont ezt a résztémát (modultémát) emelte ki a nagy témakör összes lehetséges résztémái közül. A modulokban megjelenő pedagógiai példák a különböző iskolatípusok szerint adaptálhatóak, vagyis a modul alkalmazható mind alapfokú, mind pedig középfokú oktatásra felkészítő pedagógusképzéssel foglalkozó, képző-intézményben is.

A modulfejlesztés tapasztalatai

A modulfejlesztés során hasznosítottuk azokat a tapasztalatokat, amelyek a TÁMOP 3.1. –es program során a szociális, életviteli és környezeti kompetenciafejlesztés moduljainak írásakor leszűrődtek. Ennek alapján már tudtuk azt, hogy a modulleírásnak világosnak, követhetőnek és logikusnak kell lennie, az aprólékos, mindenre kiterjedő leírás az érthetőséget szolgálja. Az

egyres tevékenységek és módszerek sora úgy van leírva, hogy az egy kívülálló – a fejlesztésben részt nem vevő – kolléga számára azonnal adaptálható legyen. Ez az elv nem a pedagógusi szabadságot korlátozza, hiszen a szabadság nem abban áll, hogy az oktató nem érti pontosan, mit kell csinálnia. Az oktató szabadságát abban hagytuk meg, hogy a modul tevékenységeit a saját csoportjára kell szabnia, a tevékenységek változtathatóak és kicserélhetőek, de lépéseik világosak. A modulleírás tartalmazza a szükséges mellékleteket a kötelező és ajánlott irodalmat, valamint módszertani ajánlást is. Az új célközönségre - közoktatás helyett felsőoktatásban való alkalmazás - tekintettel a modulok több egyéni munkát és több háttéranyagot tartalmaznak.

3. Az oktatók képzése

Készült és kipróbálásra került a fejlesztés során egy 60 órás, jelenleg FAT akkreditációra előkészített pedagógus-továbbképzési program egyetemi oktatók számára. Ez a program felkészíti az oktatókat az oktatási programcsomag, vagyis az elkészült modulok kipróbálására. Ennek érdekében tartalmazza a modulok alapos tartalmi megismerését, szemléletének elveit és jellemző sajátosságait, módszereiben pedig megjeleníti saját élményszerűen azokat a módszereket, amelyek a modulokban is megjelennek.

Az oktatók képzését nagy előkészületekkel és nagy izgalommal vártuk. Kíváncsiak voltunk arra, mennyire lesznek érthetőek elveink, a modulok szemlélete mennyire találkozik az oktatók attitűdjével, mennyire ismerik az azokban gyakran használt módszereket, tanulásszervezési eljárásokat. Vajon milyen lesz a képzés hangulata, hogy állnak hozzá az oktatók ahhoz, hogy diákként vesznek részt egy képzésen. A képzést végül 13 oktatónak tartottuk meg, két tréner és egy szakmai koordinátor vezetésével. Az oktatók négy egyetemről, önként jöttek és vettek részt a programban. Az egyetemek a következők voltak: ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai kar, (3 fő) ELTE Tanítóképző kar, (4 fő) Károli Gáspár Református Egyetem, (3 fő) Eszterházy Károly Egyetem, Eger. (3 fő) A képzés (összesen 60 óra) két-két teljes kontakt napot és közte 2 napos önálló munkát vett igénybe. Az első részben a program koncepcióját, alapelveit mutattuk be és a módszertani előkészítés zajlott. A programcsomag témáival és a modulokkal csak annyira ismerkedtek meg a résztvevők, hogy képesek legyenek tájékozódni és kiválasztani azokat a témaköröket, amelyeket majd kipróbálnak. Az első két nap az oktatók lelkesen ismerkedtek a programmal,

sok kérdésük fogalmazódott meg és kiderült számunkra, hogy mind a témákat, mind pedig a modulokat érdekesnek és hasznosnak találják. A kétszer két napos kontakt képzés között egy hét állt rendelkezésre, amelyben a résztvevők feladata az volt, hogy az egész oktatási programcsomaggal mélyen ismerkedjenek meg és fogalmazzanak meg kérdéseket a modulokkal kapcsolatban. A második két nap a modulokkal és az azokban leírt tevékenységekkel való részletes ismerkedéssel telt, konkrét felkészülést jelentett a kipróbálásra. Ebben az oktatókat az is segítette, hogy a modulírók maguk tartottak egy-másfél órás blokkokat a résztvevőknek és ők maguk válaszoltak a felmerülő kérdésekre is.

A képzésen vita alakult ki a „hallgató” vs. „diák” kifejezés használatáról. A képzés szakmai vezetője és a trénerek előnyben részesítettek a „diák” kifejezést, az egyetemi oktatók inkább a megszokott „hallgató” kifejezést preferálták. Ez – a látszólag mellékes kérdés – jól leképezi a változás – változatlanság dilemmáját is. A „hallgató” kifejezés a passzivitás, a befogadó, kritikátlan attitűd nyelvi megjelenítése. Az angolban ismert „student” kifejezés – ami egyaránt érvényes a hat éves, általános iskolai tanulóra és a 70 éves „Life long learning” képzésen résztvevő középkorú emberre semleges, nincs benne megkülönböztetés, külön jelentés. Az egyetemi oktatók is elismerték, hogy az olyan pedagógiában, ahol inkább a partneri viszonyt erősítő tanulásszervezési eljárások vannak túlsúlyban, a „hallgató” kifejezés paradoxnak tűnik. Azonban azzal érveltek, hogy ezt a kifejezést már az egész egyetem évszázadok óta használja, mindenki megszokta, és minden hivatalos papíron ez van és ezért egyszerűbb ennek a használatánál maradni. Mint a program szakmai vezetője, hiszek a szavak erejében, abban, hogy a szavak használata visszahat a gondolkodásra és így tudatformáló ereje van. Úgy látom, hogy ha valamilyen szó, kifejezés konnotációja határozottan gátolja a mögötte lévő tartalom megújulását, és használata mellett már semmi más érv nem szól, mint az, hogy azt már régen használják és mindenki megszokta, akkor meg kell változtatni. Ugyanilyen kérdés az „oktató” kifejezés is, hiszen ez a pedagógusképzés hagyományos szemléletét tükrözi. Ha a pedagógusképző egyetemi pedagógus „oktató”, akkor elsősorban oktat, főképpen tantárgyakat tanít és nem személyiséget formál. A pedagógusképzés céljának meghatározása sokat segít abban, hogy a jövőben a megfelelő kifejezéseket is megtaláljuk.

A képzés végén a képzésértékelő-lapok tanulsága szerint mind a 13 oktató kiválasztotta azokat a modulokat, amelyeket kipróbál és úgy érezte, megfelelően felkészült a kipróbálásra. Fejenként két-három modult kellett kipróbálniuk, a kipróbálásra egy hónap (2010. október) állt rendelkezésre. A kipróbálás során mindvégig felvehették a kapcsolatot a modulírókkal és

a program szakmai vezetője is rendelkezésükre állt. A motivációt erősítette, hogy a TÁMOP keretén belül a kipróbálást anyagi elismerés is követte.

4. A modulok kipróbálása

A kész modulok közül 29 darab, 2010 őszén, összesen 13 oktató részvételével kipróbálásra került az egyetemi oktatásban nagy részük a nappali pedagógusképzés keretein belül. Összesen, a négy egyetemen, a képzésen résztvevő kollégák, egyenként 3-4 fős csapatok vettek részt a kipróbálásban. Az egyes egyetemeken a kipróbáló oktatók csapatokat alkottak, s ezek a csapatok a kipróbálás időszakában megbeszéléseket folytattak a tapasztalataikról a kipróbálás alatt. A munka során minden oktatónak modulértékelő lapot kellett kitöltenie, amelyben az oktatók visszajelzést adtak a modulfejlesztők számára a modul bevezetésével kapcsolatban.

A visszajelzés szempontjai az alábbiak voltak:

- A modul tevékenységsora világosan és érthetően volt-e leírva?
- Tudta-e pontosan követni a leírást – min kellett változtatnia?
- A modulban szereplő módszerek alkalmazására elegendő felkészítést kapott-e a képzésen?
- Megfelelőek és jól használhatóak voltak-e a mellékletek?
- Egyéb észrevételek, megjegyzések

Az oktatói visszajelzések alapján a következő főbb tanulságokat tudtuk levonni. A modulok témakörei és módszerei alkalmasak arra, hogy a diákokat motiválják és mindvégig fenntartsák figyelmüket. A diákok különösen szívesen vettek részt az órákon, érdeklődve oldották meg a feladatokat. A modulok témaköre lekötötték figyelmüket, fontosnak és elgondolkodtatónak élték meg azokat. (a diákok által kitöltött értékelő kérdőívek szerint) Az oktatók sikerrel vették az akadályt, a modulokat be tudták illeszteni tanmenetükbe és meg tudták tartani a foglalkozásokat a modulleírások alapján. Különösen örültek annak, hogy a diákok véleményének és előzetes tudásának feltárásához lehetőséget adnak a modulok, hiszen mindegyik ezzel kezdődik. Ezzel sok új tapasztalatot szereztek az oktatók, sok új információhoz jutottak a diákokról, akár olyan csoportban is, ahol már több éve tanítanak. A modulok időbeosztásával több helyen is probléma volt, ugyanis a modulírók kevesebb időt szántak egy-egy tevékenységre, mint amennyi valóban kellett az elvégzéséhez. Ez részben abból adódott, hogy az egyetemi csoportok gyakorlatlanok a kooperatív tanulásban, így az

természetesen több időt vesz igénybe, valamint az is közrejátszott, hogy hosszabb ideig tartott az egyetemi diákok véleményének, gondolatainak meghallgatása, mint fiatalabb, középiskolás évfolyamokon. A különböző szemlélet és újfajta megközelítések több helyen éles vitákat váltottak ki, pl. vita alakult ki a pedagógus-szülő kapcsolatról, a fejlesztő értékelés hasznosságáról és a partneri pedagógus-szerepről is. Ezek a viták nagyon hasznosak voltak, fontos kérdéseket vetettek fel, amelyek megválaszolása a diákok pedagógiai pályára való felkészüléshez szorosan hozzátartozik. Nagyon szerették az oktatók és a diákok is a Pályaszocializáció témakörét, ebben különösen a hallgatói szereppel kapcsolatos modul hozott felszínre olyan információkat az oktatók számára, amelyekről nem tudtak és a későbbiek során hasznosítani tudják az oktatásban. A tevékenykedtető módszereket a diákok nagyon nagyra értékelték, mert úgy érezték, olyasmivel foglalkoznak, és azt élhetik át saját maguk, amit közvetlenül a tanításban is hasznosítani tudnak. Ugyanilyen hatású volt a gyermekmegismerés témaköre is. A közösségi projekteket is szívesen végezték el és nagyon mély benyomást tett rájuk. Kiderült, hogy a diákok közül milyen sokan végeztek már önkéntes munkát és milyen szívesen teszik azt.

Néhány idézet az oktatók által kitöltött modulértékelő lapokból

***Kérdés:** kérjük, jellemezze a hallgatók egész órai aktivitását!*

Válaszok:

1. helyszín

Az egyedül végzett munka – tesztek, kérdőívek kitöltése – minden hallgató aktivitását biztosította, a módszereket a gyakorlatban sajátították el.

2. helyszín

A hallgatók motiváltak voltak a feladatok teljesítésére, a modul időtartama alatt végig aktívak voltak. Hosszú beszélgetés alakult ki a fejlesztő és egyéb értékelési típusok, rengeteg pro és kontra érv hangzott el. A hallgatók többsége eleinte kételkedve fogadták a fejlesztő értékelést, a foglalkozás végére azonban változott az álláspontjuk. Ehhez nagyban hozzájárul az, hogy az egyik hallgató az AKG-ba járt és első kézből tudott beszámolni erről az értékelési módról és az így szerzett tapasztalatairól.

Kérdés: Kérjük, foglalja röviden össze, mi volt a modul kipróbálásában a legfontosabb az Ön számára.

Válaszok:

1. helyszín:

Meglepő volt számomra, hogy még gyógypedagógus hallgatók számára is „furcsának, szokatlannak” tűnt a fejlesztő értékelés. Viszont annál nagyobb élmény volt, amikor a foglalkozás végén pozitívabb hozzáállással távoztak.

2. helyszín:

1. Kíváncsi voltam, hogy egy a sajátomtól eltérő gondolatmenet mentén, hogyan építhető fel a projekt tudás.

2. A téma iránti elkötelezettség alapvetően motivált.

3. Ismertem valamennyi szakirodalmat.

4. A legfontosabb volt, hogy élményszerűen sajátítsák el a tanulók a projekt ismereteket. A jó ötletek, a sikeres csoportmunka kedvet csinál ahhoz, hogy maguk is később részesei, tervezői, ötletadói legyenek a projekteknek.

Ma az iskola világában leginkább csak irányított projektekkel találkozunk, csak projekt-orientált oktatásról beszélhetünk.

Jó lenne, ha egyéni ötletek születnének, valóban kreatív produktumokkal.

5. A csoport szóbeli értékelése (beszélgető kör) a két foglalkozását követő harmadik alkalommal meggyőződött, hogy valóban sikeresen hatottak a feladatok. A tanulók nagyon árnyaltan emelték ki, hogy mit tanultak: együttműködést, konfliktuskezelést, időbeosztást, munkamegosztást, jó ötleteket, toleranciát, csoportmunka erejét, felelősséget.

Kevésé összeszokott csoportban is jól ment munka, jól láthatóak voltak a hallgatók hiányossága, amelyekre oda kell figyelni és pótolható. Remek visszajelzés.

3. helyszín:

A három alkalommal történő együttes tevékenységek eredményeként a közös tervezés, együttgondolkodás, a konszenzusra jutás olyan szintjét érték el, hogy a kötött idő, az első ilyen jellegű próbálkozás ellenére többen is egy teljes tervezetet készítettek el a tartalmi és formai követelményeknek is megfelelően. Mind a kooperatív, mind a differenciálással szervezett foglalkozás esetében olyan gyermekcsoportra terveztek, amelyet a gyakorlaton megismertek. Képességeiket, egyéni szükségleteiket is figyelembe vették. Azon néhány munkacsoport számára is jól használható ötleteket adtak, akik számára a z időhatár és a körülmények nem voltak megfelelőek, így csak részben készültek el a feladatukkal.

Hospitálás a kipróbáláson

Mint a program szakmai vezetője fontosnak tartottam, hogy személyesen is jelen legyek néhány kipróbáláson. Kíváncsi voltam arra, hogy a fejlesztő csapat által írt modulok mennyire állják meg a helyüket a gyakorlatban. Érdekelt, hogy az oktatók és a diákok hogyan tudnak ráhangolódni a témákra és az aktívabb részvételre az órákon. Miképpen tudnak csoportban együttműködni és egymás véleményét meghallgatni. Az oktatók képzésének végén jeleztem, hogy szívesen elmegyek és segítségemet ajánlottam a foglalkozásokra való felkészülésben is. Az oktatók közül összesen hét oktató hívott meg az órájára. Minden intézménybe sikerült eljutnom, a legnyitottabbnak a Bárczy Gyógypedagógiai Kar és a Károli Egyetem oktatói bizonyultak.

A saját tapasztalataim egybevágnak az oktatók által leírtakéval. A diákok szívesen és aktívan vettek részt a foglalkozásokon. Az esetek többségében először vettek részt ilyen típusú órán és nagyon tetszett neki, hogy ők is részesei az órai folyamatnak. Véleményt alkothatnak, gondolkodnak és egymás gondolatait is megismerhetik. Különösen a Gyógypedagógiai karon voltak fogékonyak a diákok az új pedagógusszerep, a segítő, facilitáló pedagógia iránt. Érzékenyen reagáltak a modulban erre lehetőséget adó feladatokra. Különös volt megfigyelni, hogy egyes egyetemeken a diákok szemlélete mennyire hagyományos, sokszor életkorukat meghazudtolva a diktatórikus és autoriter tanári viselkedés mellett törtek lándzsát. Ez azért is furcsa, hiszen alig néhány éve hagyták el az iskolapadot, és valószínűleg sok negatív élményük is van ezzel kapcsolatban. Mégis, ahogy a másik frontra állnak (diákból tanárszerepre készülnek) azonnal az erőszakosabb módszerek hívévé válnak.

Többször is előfordult, hogy az oktatók nem adtak pontos utasítást az egyéni vagy a csoportmunkához és ez később, amikor a csoportok elkezdtek dolgozni, zavart okozott. Ez a jelenség annak tudható be, hogy az oktatók és a diákok is kevésbé szoktak az ilyen módszerhez és ezért nincsenek hozzászokva ahhoz, hogy *minden* tanári utasításnak jelentősége van, mert ha az utasítás nem elég pontos, illetve ha a diákok nem figyelnek annak minden szavára, később nem lehet a feladatot elvégezni. A sok frontális munka rászoktatja a diákokat és az oktatót is arra, hogy a tanárra nem kell mindig teljes intenzitással odafigyelni, hiszen mondandójából általában egyes részek figyelmen kívül hagyhatók. Az oktatói előadás közben a hallgató akkor tart „figyelmi szünetet” amikor akar, hiszen az ő munkája nem látványos, nem követhető és közvetlenül nem ellenőrizhető ebben a tanulási formában. Mindezért az átmeneti „kihagyásnak” az óra későbbi részében nincs különösebb következménye. A kooperatív és egyéni munka sajátossága, hogy, *mielőtt elkezdődik*, nagyon figyelni kell a tanári utasításra. Ugyanilyen fontos, hogy a tanár utasítása pontos és mindenre kiterjedő legyen, e nélkül elakad a munka és a csoportok vagy az egyén esetleg – mivel nem tudja, mit kell csinálni – nem tudja megcsinálni a feladatot, vagy rosszul végzi el azt. Természetesen a munka közben is van lehetőség az utasítás korrekciójára, azonban ez megakasztja a csoportokat és a tanárnak is külön feladatot jelent. A pontos utasítás és az arra figyelés készsége csak a folyamatos és visszatérő kooperatív illetve egyénre szabott tanulásszervezéssel érhető el. Így lehet megtapasztalni ugyanis, hogy a „nem figyelésnek” következményei vannak.

Néhány helyen problémát okozott a terem berendezése, illetve az, hogy igen szűk helyen volt az óra. En nehézséget okozott a csoportok megalakításában és munkájában egyaránt. A Gyógypedagógiai kar termei és hallgatói létszáma igazán optimális volt az új tanulásszervezési eljárások bevezetésére.

Három kipróbáló oktató már korábban is alkalmazott más tanulásszervezési módszereket, ezért náluk az óra sokkal gördülékenyebb volt, ténylegesen a feladatokra lehetett koncentrálni. Látszott, hogy a diákoknak sem teljesen új, hogy így dolgozzanak, ezért is könnyebben alkalmazkodtak.

Egy helyen fordult elő, hogy az oktató olyan szabadon értelmezte a modulleírást, hogy valójában nem is azt az órát tartotta meg. Az új tanulásszervezési eljárások néha azt a képzetet

keltik a felhasználóban, hogy elég, ha valami kérdéssel indítanak, meghallgatják a diákok véleményét, csoportokat vagy párokat alakítanak, és máris készen van a kooperatív óra. Fontos figyelembe venni, hogy a kooperatív óra négy alapelvre épül, az egyéni felelősségre, a párhuzamos interakcióra, az építő egymásrautaltságra és az egyenlő részvételre. Amennyiben ezek az elvek maradéktalanul és párhuzamosan nem teljesülnek, nem beszélhetünk kooperatív tanulásról, legfeljebb egy lazább, játékosabb órát tartottunk meg.

Összességében elmondható, hogy a modulok nagyon érdekes, a hallgatókat motiváló témákat hoznak elő és a módszerek nagyon változatosak. A hallgatók szívesen vettek részt a foglalkozásokon, a velük kitöltött értékelőlapok elemzésének eredményeit a későbbiekben mutatom be. Mindegyik hospitálás tanulságokkal szolgált, van, amelyik azzal, hogy a hallgatók megkérdezése és bevonása a tanulási folyamatba nagyon hasznos és előrevivő dolog, és van, amelyik azzal, hogy az adott témát ezzel a módszerrel alaposabban és körültekintőbben lehet és így érdemes körbejárni. Az oktatók, benyomásaim szerint kedvet kaptak az ilyen jellegű tanításhoz, többen úgy döntöttek, hogy az eredetileg vállalnál több modult is kipróbálnak. Az egyetemeken nem mindenhol adták a feltételek a tevékenykedtető tanuláshoz, de a legtöbb helyen az oktatók ezt megoldották. Kevés oktatónak van gyakorlata az ilyen jellegű tanulásszervezésben, így mindenképpen hasznos lenne számukra a modulkipróbálásra való felkészítés keretein belül egy komplex, kooperatív tanulás, projekt, differenciálás témájú és módszertanú, továbbképzés is.

Szemelvények a diákok által kitöltött kérdőívekből:

Minden oktató a kipróbálás után rövid kérdőívet töltetett ki a foglalkozáson résztvevő diákokkal. E kérdőívek (500 db.) feldolgozása jelenleg is folyamatban van, ezért csak ízelítőt adhatunk az eredményekből. A kérdések három fő irányba érdeklődtek. Előzetes tapasztalat, a foglalkozás tartalma és módszertana. A legdöntőbb elismerő szavakat a diákok a módszerekről írták. Álljon itt néhány jellegzetes, gyakran ismétlődő fogalom, jelző a kérdőívekből annak illusztrációjára, mennyire értékeli a diákok az alkalmazott bevonó, tevékenykedtető módszereket.

„interaktív, véleményformáló, lehetőséget adó, gyakorlatias, kreatív, figyelmes, diákokat lekötő, diákközpontú, hatásos, érdekes, figyelemfelkeltő, elgondolkodtató, változatos, közvetlen hangulat, jól telik az óra, mások véleményét is hallom, mindenki elmondhatja, amit

gondol, problémafeltáró, véleményalkotásra készlet, bevon mindenkit a munkába, kellemes, aktivitásra ösztönöz, megtanulunk együttműködni, gondolatébresztő...”

Meglepő, hogy mindezek a kifejezések egy egyetemi foglalkozást értékelő kérdőíveken találhatóak. A diákok nagyra becsülik, ha figyelembe veszik véleményüket és bevonják őket az egyetemi órákba.

5. A korrekció

A korrekció munkálatait a kipróbálás tapasztalatait összefoglaló modulértékelő lapok alapján végeztük el. Az egyes témakörök szerint a következő visszajelzések és javítások történtek.

1. Értékelés témakör

Az Értékelés témakörének moduljait két oktató próbálta ki. Ez a témakör keltette a legtöbb vitát a kipróbálás során a csoportokban. Valószínűleg az értékelés ilyen szempontból a leginkább húsbavágó téma, és az elmúlt évek során a közoktatás egészében is többször volt napirenden. A szöveges értékelés kötelezővé tétele, majd a mostani részleges eltörlése is hozzájárulhat ahhoz, hogy a hallgatóknak van véleménye erről a témáról és véleményeik sokszor ellentétesek lehetnek egymással és a modul által sugallt szellemiséggel is. Ezek a viták azonban nagyon hasznosnak és tanulságosnak bizonyultak.

Az egyik oktató így ír:

„A fejlesztő értékelések elemzése heves indulatokat váltott ki a hallgatókból, hosszan beszélgettünk előnyeiről, hátrányairól.”

A modulok kisebb kiegészítésekre és néhol a magyarázatok egyszerűsítésére szorultak. A modulíró az oktatói értékeléseket ezekben az esetekben elfogadta és módosított a modulon. Az oktatók a modulértékelő lapokon sok pozitív és megerősítő megjegyzést is tettek, különösen az egyes élmények megosztásáról szóló tevékenységek tetszettek a csoportoknak.

2. Pedagógus szerepek témakör

A témakör moduljait 5 oktató próbálta ki. Az oktatók egy része javaslatokat, alternatív tevékenységeket fogalmazott meg az egyes témaköröknél, ezeket a modulíró beépítette. Az oktatók egy része a javasolt eszközök és módszerek egy részét a felsőoktatásban nem tartja alkalmazhatónak, ezért ki sem próbálta.

A következőket olvashatjuk a modulértékelő lapokon:

„Nagyon fontos témáról van szó, ezért hosszabb felvezetésre és több időre, részletesebb megbeszélésre van szükség. Tetszett a modul tartalma, ügyesen tovább lehet építeni.”

Az egyik oktató kritikát is megfogalmazott a kooperatív tanulásszervezéssel kapcsolatban:

„Azzal, ahogyan dolgoztam ellene dolgoztam a rogersi szemléletnek, mert egy előre megkonstruált tartalmat valósítottam meg, ahelyett, hogy nyitottan álltam volna a hallgatók egyéni elgondolásaihoz és abból építkeztem volna.”

A kooperatív tanulás valóban előre eltervezett órát, szigorú időkereteket jelent. Az óra közben a kiscsoportokon belül zajlanak az interakciók, a nagycsoportban kevesebb információt osztanak meg egymással a résztvevők. A diákok egyéni elgondolásai azonban mindenképpen szerepet kapnak, a tanárnak módja van a kiscsoportok beszámolói után módosítani az óra menetén. Ennek ellenére tény, hogy az ilyen tanulás sokkal fegyelmezettebb és kötöttebb óravezetést igényel, mint a rogersi alapokon nyugvó pedagógia.

„a kompetenciafejlesztésről komolyan gondolkodva több kérdéskörben szükséges lenne a hallgatók előzetes tapasztalatainak és gondolkodásmódjának szisztematikus feltárása. Utóbbiakra a modul a konkrét témában kifejezetten alkalmasnak bizonyult.”

- Írja, az egyik legjellemzőbb tapasztalatot a TOFK oktatója. A hallgatók bevonása és véleményének meghallgatása olyan tapasztalat a kipróbáló oktatók számára, amit a későbbiekben is mindenképp fontosnak tartanak további munkájuk során.

Jellemző, hogy ennek a témakörnek a kipróbálása az oktatókat is elgondolkodtatta, saját további munkájuk szempontjából fontos tanulságokat vontak le a maguk számára.

3. Pályaszocializáció témakör

Az ebben a témakörben készült modulokat az oktatók jól be tudták illeszteni az óráik közé, legtöbbször valamilyen gyakorlati tárgy kereteibe fért bele, pl. „A tanulás tanítás a gyakorlatban” című tantárgyba. A modulokat négy oktató is kipróbálta és mindegyik kiemelte azt, hogy az egyes rész témák milyen nagy érdeklődést váltottak ki a hallgatókból. A modulok felépítését jónak ítélték, három oktató elhagyott egyes tevékenységeket, mert az időt rövidnek találta. A modulok a képzés fontos hiányosságára is felhívták a figyelmet, a hallgatói identitás kialakítására nincs idő, az intézményhez, szervezethez való kötődéssel nincs idő foglalkozni.

Néhány idézet az oktatók leírásából:

„Élénk érdeklődés és bevonódás jellemezte a diákokat az egész foglalkozás alatt.”

„A gyakorlatok személyes élményeket, emlékeket, tapasztalatokat mozgósítanak, az azokkal való foglalkozásnak csak akkor van értelme, ha hagyunk rá időt.”

„Diákjaim elgondolkoztak, és megfogalmazták saját maguk számára a tudatos hallgatói, felsőoktatási lét fontosságát, hogy még realisabban mérjék fel az erőiket és a képességeiket, és még tudatosabban tervezzék meg az időbeosztásukat”

“A munka jó légkörben folyt. A modul felépítése nagyon jó, a hallgatók aktívan dolgoztak. Drámajáték, rajzolás, szógyűjtés történet, élmények elmesélése váltotta egymást légkörű, hasznos óra volt.”

A modulíró az időkereten változtatott, a jelzett tevékenységeknél megnövelte az ajánlott időt. A módszertani ajánlásokat és a mellékletek használatát néhány helyen pontosította.

4. Hatékony tanulásszervezési módszerek témakör

A témakört két oktató próbálta ki, mindketten két-két modulját. A kipróbálás során főként az idővel volt problémájuk az oktatóknak. A kooperatív tanulás modulját egyszerűbbnek találták, a differenciálás témakörében túl soknak találták a tevékenységeket. Igaz, nem is volt elég idejük a kipróbálásra. Itt fordult elő a leggyakrabban, hogy az oktatók a tevékenységek között

olyat találtak, amire azt írták: ez nagyon tetszett, jó ötlet, később is használni fogják. A projekt benne van a tanmenetükben, de nem ilyen sok óraszámban.

A projekt modulokat kipróbáló oktató a második projekt-óráról a következőt írja:

“Már motiváltan érkeztek a hallgatók, tehát már a kezdet is önmagában motiváló volt. A hallgatók házi feladatként ötleteket gyűjtöttek, hogy, milyen projekteket szerveznének maguknak.

A projektötletek kialakítása jó alaphangulatot teremtett, a csoportok kialakítása toborzások alapon (önkéntesen) történt. A projektötletek megtervezése jó hangulatú csoportmunkában történt. Sokkal gördülékenyebben ment, mint az előző foglalkozáson. A prezentációk is jól sikerültek. Az időtartás is ment”

A modulíró a javaslatokat figyelembe vette és beépítette a modulokba.

5. Gyermekmegismerés témakör

Ez a témakör nagyon sok új ismeretet hozott a hallgatók számára, élvezték, hogy a témákat és a feladatokat saját gyakorlatukban is hasznosíthatják. A modulok felépítését nagyon logikusnak tartották és jól tudták követni. Egyetlen probléma az idő szűkössége volt, a modulíró ezeket a jelzéseket figyelembe vette és javította az időkereteket a modulokban.

“A hallgatóknak nem volt, vagy minimális ismeretei voltak a témáról, a modul feldolgozásával új ismeretekhez jutottak.. Az előzetes élmények és tapasztalatok szintetizálása átfogó kép kialakításához járult hozzá. A csoportokban végzett tevékenység eredményes volt, különösen az egymástól való tanulásban. A hallgatók a 90 perc alatt végig aktívak voltak, köszönhetően a kooperatív technikák alkalmazásának, ámbár sokaknál az újdonság erejével hatott, hiszen korábbi tanulmányaik során nem találkoztak a tanulás szervezés e módjával.

A tanárrá válás folyamatában az első lépéseket megtevő hallgatók számára olyan ismeretek közvetítése történt, amelyek alkalmasak a diákok sokszínű megismerésére, a hatékony tanár-diák kapcsolat kialakítására. A saját élményű tanulás bevezetése fontossá vált számomra a szemináriumi foglalkozásba, és a közös gondolkodás, megbeszélés és vita szerepének hangsúlyozása is.”

És egy másik oktató véleménye:

„A három alkalommal történő együttes tevékenységek eredményeként a közös tervezés, együttgondolkodás, a konszenzusra jutás olyan szintjét érték el, hogy a kötött idő, az első ilyen jellegű próbálkozás ellenére többen is egy teljes tervezetet készítettek el a tartalmi és formai követelményeknek is megfelelően. Mind a kooperatív, mind a differenciálással szervezett foglalkozás esetében olyan gyermekcsoportra terveztek amelyet a gyakorlaton megismertek. Képességeiket, egyéni szükségleteiket is figyelembe vették. Azon néhány munkacsoport számára is jól használható ötleteket adtak, akik számára a z időhatár és a körülmények nem voltak megfelelőek, így csak részben készültek el a feladatukkal.”

6. Társadalmi részvétel, közösségi projektek

A modulokat két oktató próbálta ki, a diákok önálló önkéntes szolgálatot vállaltak és erről számoltak be a foglalkozásokon. Kiderült, hogy egyébként is sok diák vesz részt ilyen programokon, az egyetemi foglalkozás felértékelte és fókuszba állította az ilyen jellegű tevékenységet. A modulleírásokon nem kellett változtatni.

A jövőre vonatkozó tervek – miképpen hasznosulhat az elkészült

Oktatási programcsomag?

Az elkészült Oktatási programcsomag harminc darab modult (foglalkozástervet) tartalmaz, amelyek a kipróbálás tanulságai szerint jól hasznosíthatók a pedagógusképzésben. A szemléleti és módszertani megújulást szolgálják, olyan témákkal, amelyek jól beépíthetőek a pedagógusképzők tanmenetébe. Főképpen a gyakorlatorientált tantárgyak tanítását teszik élővé a saját élménnyel, amelyet a hallgatók a foglalkozások során átélhetnek. Az egész programcsomag megtalálható a jelen kiadványban és az Educatio honlapján, így bármelyik egyetem bármelyik oktatója hozzáférhet. Természetesen hosszabb elmélyüléssel és módszertani jártassággal a tervek alapján megtarthatóak a foglalkozások akár azonnal is, mivel azonban a program során készült egy FAT akkreditációra beadott képzés is, mielőtt nekilát valaki a kipróbálásnak, mindenképpen ajánlott ezt a képzést elvégezni. A képzés elméleti háttérrel ad az egyes témákhoz és gyakorlati felkészülést jelent a különböző

tanulásszervezési módszerek bevezetésére. Mivel a képzés saját élményű, a résztvevő oktatóknak lehetőségük van arra, hogy az egyes módszerekkel lépésről lépésre megismerkedjenek. Fontos része a felkészülésnek a modulokkal való részletes ismerkedés, az egész programcsomag logikájának megértése és az oktatók kérdéseire történő válaszadás is.

Jelen programban négy egyetemen valósult meg a kipróbálás, tizenhárom oktató részvételével. Reményeink szerint ezzel a lépéssel egy folyamat indult el, amelyben az egyetemen, pedagógusokat képző oktatók elkezdik használni ezt a segédanyagot a tanításban.

Az oktatói beszámolók szerint a témák fontosak, a diákokat lekötötték és aktívabbá tették őket az órán. Több kipróbáló helyen is megfogalmazódott a folytatás igénye, sok modul ad lehetőséget arra, hogy az oktató a sémát átvéve új terveket készítsen a saját óráira.

Amennyiben ez a program segítséget ad azoknak az egyetemi oktatóknak, akik maguk is szeretnék más módszerekkel tanítani az egyetemen, mint eddig tették, akkor már teljesítette célját. Fontos előrelépés lehet a pedagógusképzés módszertanának megújítása, közelítése a közoktatásban már elterjedt gyakorlathoz. Az egyetemet végzett fiatal, pályakezdő pedagógusoknak nagy segítség, ha nem az iskolában találkoznak először a partneri viszony gondolatával és a tevékenykedtető tanulás módszereivel.

Nagyon pozitív élmény volt és ezúton is köszönjük a tizenhárom oktató részvételét, azt, ahogyan hozzáálltak a modulokhoz, és ahogyan visszajeleztek a modulíróknak, annak érdekében, hogy a szélesebb nyilvánosság elé már a gyakorlatban kipróbált, korrigált modulok kerüljenek. Különlegesen előrevivő és pozitív hangulatú volt az a szakmai együttműködés, amely a program során a közbeszerzésen a program lebonyolítását megnyerő céggel, az Expanzióval létrejött. A team-munka az ilyen jellegű pedagógiai pilot programoknál nagyon fontos, ugyanis a fejlesztőkben is sok kérdés fogalmazódik meg, miközben a munkát végzik. A közös munka biztosíték arra, hogy sok gondolat, ötlet fogalmazódik meg és ez a szakmai megbeszélések segítségével csiszolódik és a gyakorlatban megvalósítható formát ölt.

2011-02-28

dr. Czike Bernadett
a program szakmai vezetője